

Tendensiøst om Skinner

Per Holth

Professor i atferdsanalyse, Høgskolen i Oslo og Akershus

I en vitenskapelig artikkel fra 2013 blandes Skinners teorier med hans privatliv på en måte som Skinner selv advarte mot, mener Per Holth.

VITENSKAPELIG PUBLISERING

I EN ARTIKKEL med tittelen «Hvem var Skinner?» har Geir Overskeid (2013) gitt en framstilling som delvis er direkte feil og delvis tendensiøs på en måte som neppe er noe forbilde som en fagartikkel. Den er også en påminnelse om at det er et godt prinsipp å sjekke kildene grundig før man publiserer. Jeg skal kommentere sju punkter.

1. Ulike typer av forklaringer

Overskeid skriver: «Den psykologiske retningen Skinner ga opphav til, gjerne kalt adferdsanalyse eller radikal behaviorisme, er fremdeles levende. Likevel kan det være dekning for å hevde at Skinners lære er stivnet til dogmatisme, og at dette skyldes Skinner selv så vel som hans tilhengere» (s. 909).

Jeg finner det lite tilfredsstillende med karakteristikker som «stivnet til dogmatisme» i en vitenskapelig publikasjon, men det viktigste her er likevel forståelsen av atferdsårsaker. Det følgende er antakelig Overskeids måte å utdype kommentaren på: «Fordi man holder så hardt på at de viktige årsakene til adferd er å finne utenfor organismen, avskjærer man seg fra muligheten til å studere og gjøre noe med det de fleste andre mener er viktige psykologiske fenomener» (s. 909). Men det er nettopp avdekking av sammenhenger mellom atferd og uavhengige variabler utenfor organismen som er det atferdsanalytiske prosjektet. For Geir Overskeid ville derfor atferdsanalyse bli mindre dogmatisk bare i den grad den sluttet å være atferdsanalyse. Han har ganske sikkert rett i at flertallet innenfor psykologi ikke er atferdsanalytikere. For min egen del er jeg nå overbevist om at psykologifaget ikke har rom for atferdsanalyse. Psykologi og atferdsanalyse er ulike vitenskaper – som er forsøk på å besvare helt forskjellige hvorfor-spørsmål (Holth, 2013). Psykologi handler om å finne fram til best mulige oppsummeringer av sammenhenger mellom situasjonsvariabler og atferd, og av sammenhenger i atferd over tid. Atferdsanalyse dreier seg om å redegjøre for funksjonelle sammenhenger mellom atferd og betingelser i individets og artens historie (riktignok med sterkest fokus på individets historie).

For min egen del er jeg nå overbevist om at psykologifaget ikke har rom for atferdsanalyse

Overskeid synes ikke det er «så vanskelig å vise at den dogmatiske holdningen til hva som forårsaker atferd er et hinder for atferdsanalytikere, både ved innhenting og anvendelse av kunnskap». Han henviser til Overskeid (2006). Der argumenterer Overskeid med at «By aiming to change

thinking, cognitive therapy has arguably become more successful in controlling neurotic behavior than any of its competitors» (Overskeid, 2006, s. 330). Men selv ikke en kognitiv terapeut kan sikte på å endre andres tanker direkte. Uansett hvordan man definerer tenkning, er det ikke en direkte manipulerbar uavhengig variabel. Man må snakke eller påvirke noe i en persons omgivelser for å påvirke dennes tenkning eller tankemønstre.

2. Mentalistiske forklaringer

Overskeid gjør et poeng av at Skinner ofte henfalt til mentalistiske, og til og med freudianske, forklaringer: «Man kan, sier Skinner (1953, s. 378), støtte tanken om kjærlighet mellom brødre, men reaksjonsdannelse kan gjøre at man likevel skader sin bror, og så rasjonaliserer og hevder det var til brorens beste» (s. 905). Henvisningen skal antakelig være til s. 376 og ikke 378. Verre er beskrivelsen av «reaksjonsdannelse» som en uavhengig variabel, noe som kan «gjøre noe» med annen atferd. Dette er direkte i strid med Skinners grunnleggende poeng, nemlig å forklare atferd ved henvisning til eksterne variabler. Tilsvarende prøver Overskeid å la Skinner gi årsaksstatus til «undertrykt aggresjon»: «På grunn av undertrykt aggresjon kan man også utvikle fysiske symptomer, sier Skinner» (s. 905). Men dette sier Skinner slett ikke. «Undertrykt aggresjon» vil ikke under noen omstendighet bli gitt status som en uavhengig variabel i Skinners forstand. Overskeid fortsetter: «Det er lett å påvise at han mange steder spekulerer – nokså vilt, for å være ærlig, ikke bare om mentale fenomener som årsaker til atferd (se Overskeid, 1994; Zuriff, 1979), men også om ulike psykodynamiske prosesser (se Overskeid, 2007)» (s. 907). Men Overskeid blander sammen mentalt og privat – nettopp slik Skinner advarte mot. «Mentale fenomener» har aldri vært fortolket av Skinner som årsaker til atferd. Når det gjelder «psykodynamiske prosesser», er det slik at Skinner flere steder skrev om hva slags atferdsobservasjoner som kunne ligge til grunn for freudianske begreper. Men det innebærer ikke på noen måte at han anså slike fenomener som atferdsårsaker.

3. Skinners politiske orientering

Overskeid starter beskrivelsen av Skinner med at «Han ble kalt fascist» (s. 904), og konkluderer med at «han var neppe fascist» (s. 909), som om det er rom for tvil – selv om ingenting tyder på det. På spørsmål fra forsamlingen under en forelesning Skinner holdt for psykologer og psykiatere på midten av 70-tallet, sa han bl.a. dette:

And, as a matter of fact, I have been called fascist, and I, well, nothing in my ... nothing I've ever done is in the slightest ... to the slightest extent similar to what's happened under what I would call fascist governments. ... when you believe that behavior is innate, you can't think of anything else to do but the 'final solution' which involves the concentration camp. When you are concerned about changing behavior and can do so, then you don't turn to the vicious methods. You turn to better schools, better forms of therapy, better incentive systems, better rehabilitation programs, and so on. So, I would say just the opposite from Chomsky, that a good, practical behavior modification makes it possible to be humane in dealing with people, whereas the genetic approach leaves you open to nothing but violence (YouTube, 2013).

4. Argumentum ad descriptum

«Skinners vitenskapssyn var 'gammelpositivistisk'» (s. 906) skriver Overskeid, og begrepet «gammelpositivistisk» synes å fungere som erstatning for argumentasjon. Overskeid fortsetter med at «... det spesielle for *Skinner og hans flokk*, de såkalte radikale behaviorister, er at de mener forskning ikke kan baseres på hypoteser om ikke-observerbare fenomener.» (s. 906). Er «hans flokk» et redelig begrep i en vitenskapelig publikasjon? Det er uansett altfor unyansert å hevde at atferdsanalytikere mener forskning ikke kan baseres på hypoteser om ikke-observerbare fenomener. En rekke vanlige atferdsanalytiske begreper, som f.eks. stimuluskontroll og stimulusekvivalens, betegner fenomener som ikke er direkte observerbare (jf. Sidman, 1979).

5. Tradisjonelle begreper

Ifølge Overskeid hevdet Skinner at tradisjonelle begreper som 'frihet', 'ansvar' og 'menneskelig verdighet' var «ord uten innhold» (s. 907). Men Skinner gjorde, tvert imot, en operasjonell analyse av hvilke ulike «betydninger» vi legger i begrepene «frihet», «ansvar» og «verdighet». Poenget, bl.a. i boka *Beyond Freedom and Dignity* (Skinner, 1971), var nettopp at begrepene har et innhold som etter hvert hindrer videre utvikling mot de målene forkjemperne for frihet og verdighet opprinnelig hadde.

6. Se og Hør-journalistikk!

Overskeid beskriver Skinners ekteskap med Eve som «ikke harmonisk», mens Skinner selv beskrev det som godt: «Only with Eve have I shared as many interests and pleasures [as with Fred Keller]» (YouTube, 2013). Videre gjør Overskeid et poeng ut av at Skinners kone beskrev Bill Verplanck som en «intimate friend»: «Når Fred var borte, dro Bill og Eve på dans. 'He was a very intimate friend ...', sa Eve (Bjork, 1993, s. 144)» (s. 908). Overskeid antyder at Skinners kone hadde et seksuelt forhold til Bill Verplanck. Men selv Se og Hør-journalistikk krever en viss grad av «research». Bill Verplanck var, ifølge de som kjente ham, homofil.

I samme stil gjengir Overskeid Temple Grandins beskrivelse av sitt møte med Skinner: «På Skinners kontor gikk han og Temple straks i samtale. Skinners spørsmål ble personlige. Så ble beføling aktuelt. Han tafset. 'Jeg var sjokkert', sa Temple. Men han sluttet da hun ba ham.» (s. 909). Det er vanskelig å se hva dette skulle ha å gjøre i en vitenskapelig publikasjon – uansett dokumentasjon. I dette tilfellet dreier det seg om utsagn fra en person lenge etter Skinners død, som ikke er falsifiserbart. Når det gjelder Grandins utsagn om hva som skjedde på Skinners kontor, har hun også gitt ulike versjoner av det ved ulike anledninger. I Grandin og Johnson (2005) skrev hun: «Then he *tried to touch* my legs. I was shocked. I was in a conservative dress, and that was the last thing I expected. So I said, 'You may look at them, but you may not touch them.' I do remember saying that.» I et intervju i januar 2006 var beskrivelsen noe endret, fra «... he *tried to touch*» til «B.F. Skinner *touched* my legs» (Flatow, 2006).

I Grandin og Johnson (2005) skrev hun også: «Dr. Skinner changed his mind when he got old. My friend John Ratey ... asked him, 'Don't you think it's time we got inside the black box?' Dr. Skinner said, 'Ever since my stroke I've thought so.' ... Dr. Skinner had to learn the hard way. His stroke showed him not everything is controlled by the environment» (s. 11). Men for det første hadde Skinner aldri hjerneslag. For det andre endret han ikke syn på hjernens rolle på den måten Grandin forsøker å gi inntrykk av. Det bør være nok å henvise til foredraget han holdt for den amerikanske

psykologforeningen noen dager før han døde. Basert på foredraget er også artikkelen «Can Psychology Be a Science of Mind» (Skinner, 1990), som han fullførte kvelden før han døde. Der skrev han blant annet dette: «But does the brain initiate behavior as the mind or self is said to do? The brain is part of the body, and what it does is part of what the body does. What the brain does is part of what must be explained» (s. 1206).

For å sannsynliggjøre at Skinners ekteskap ikke var harmonisk, bruker altså Overskeid som sannhetsvitne en person som gjentatte ganger har vist seg å rapportere upålitelig. Han gir heller ingen gode argumenter for hvordan et eventuelt uharmonisk ekteskap skulle være viktig i forståelse av vitenskapsmannen.

7. Selv bak huden

Som en kuriositet vil jeg bare til slutt nevne Overskeids utsagn: «Der var mer enn ett selv bak Skinners hud.» Som bakgrunn for uttalelsen oppgir han følgende: «Det fantes én Skinner, en ekstremist man så på TV, som skremte vettet av folk med sine planer om å styre samfunn og mennesker ved operant betingning. Der var òg en annen Skinner – en samvittighetsfull, usikker, selvsikker mann som elsket sine barn, bedro sin kone og levde et regelmessig liv i Cambridge, Massachusetts (Wiener, 1996)» (s. 909). Alt dette er formodentlig basert på observasjon av offentlig registrerbar atferd, og ikke av et selv eller annet under (eller bak) Skinners hud.

Konklusjon

Den aktuelle artikkelen av Overskeid strider etter min mening mot grunnleggende krav til en faglig publikasjon. Det gjelder krav til kilder, krav til argumentasjonsform og til faglig redelighet. Artikkelen er likevel kategorisert som en fagartikkel i *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, og man kan bare undre seg om publikasjonen setter en ny standard for hva som er gangbar faglighet innenfor norsk psykologi.

Referanser

- Bjork, D. W. (1993). *B. F. Skinner: A life*. New York: HarperCollins.
- Flatow, I. (2006). A Conversatio with Temple Grandin *Talk of the Nation Friday*: NPR.
- Grandin, T., & Johnson, C. (2005). *Animals in translation: Using the mysteries of autism to decode animal behavior*. New York: Scribner.
- Holth, P. (2013). Different sciences as answers to different why questions. *European Journal of Behavior Analysis*, 14, 165–170.
- Overskeid, G. (1994). Private events and other causes of behavior: Who can tell the difference? *The Psychological Record*, 44, 35–43.
- Overskeid, G. (2006). Why behave? The problem of initiating causes and the goal of prediction and control. *The Psychological Record*, 56, 323–340.
- Overskeid, G. (2007). Looking for Skinner and finding Freud. *American Psychologist*, 62, 590–595.
- Overskeid, G. (2013). Hvem var B. F. Skinner? *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 50, 904–910.
- Sidman, M. (1979). Remarks. *Behaviorism*, 7(2), 123–126.
- Skinner, B. F. (1971). *Beyond Freedom and Dignity*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Skinner, B. F. (1990). Can psychology be a science of mind? *American Psychologist*, 45, 1206–1210. doi: 10.1037/0003-066X.45.11.1206
- Wiener, D. N. (1996). *B. F. Skinner: Benign anarchist*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

- YouTube. (2013, August 10., 2010). B. F. Skinner Lectures Psychiatrists and Psychologists. Part 4/7
Retrieved August, 2013.
- Zuriff, G. E. (1979). Ten inner causes. *Behaviorism*, 7, 1–8.